

epizodami. Katarinca je nosilec pozitivne ideje. Z otroško neposrednostjo prepričljivo govori o Pikapolončku in izpoveduje tisto, kar je v človeku dobrega, plemenitega, tisto, kar ga osrečuje. V svetu najde stvari, ki so čiste in nesprevržene (teliček), in zato je tudi sama sposobna deliti dobroto in lepoto (črnemu konju da deteljo, telefonski drog okraši z venčkom rož).

Andrejko je drugačen kot Katarinca. Andrejko ne zna ljubiti narave in se tudi ne zna prepustiti domišljiji. Z metuljnico teka po travniku in je žalosten, ker ne ulovi nobenega metulja. Toda Katarinca zna tako prepričljivo govoriti o Pikapolončku, da se ga razveseli tudi Andrejko in se odloči, da mu podari metuljnico.

Razbojnik Jagodin je razbojnik zato, ker v mladosti nikoli ni videl telička. Avtor hoče povedati, da človek, ki je sprejemljiv za lépo in naravno in ki se zna razveseliti, ne more biti slab. Mladostna doživetja so pri tem bistvenega pomena.

Velikan in palček sta v obravnavani pripovedki nosilca pravičnega sveta. Čez dan poležavata v travi za mestom, zvečer pa ju ljudje povabijo v svoja domovanja. Žal pa prihajajo v zadnjem času vabila vedno bolj poredko. Ljudje ne poznajo več pravičij in tudi sanjati ne znajo več. Podobno vlogo je pisatelj namenil tudi cirkusu. Cirkus je utelesitev mladosti in veselja.

Toliko o otroškem svetu v Pikapolončku. Svet odraslih je drugačen. Ljudje so že izgubili občutek za najlepše (časopisi pišejo o marsičem, o teličku pa ničesar). Nekateri mislijo samo nase, kakor policaj, ki lovi razbojnika Jagodina zaradi medalje. Drugi so kakor paznik v mestnem parku, ki ima rad vse, kar je lepo in naravno, toda delo mu ne dovoljuje, da bi se razveselil in sanjaril. Katarinčina mama je prav tako predstavnica sveta odraslih; razume fantazijski svet svoje hčerke, toda ne more se več življati vanj. Za mamo je teliček samo teliček, za Katarinco pa je teliček nekaj podobnega kot kraljevič iz devete dežele. In v tem je tudi jedro vsega nesporazuma med otroki in odraslimi.

Pripovedka o Pikapolončku je napisana zelo prisrčno, z izrednim razumevanjem otrokove duševnosti. Dogodki so mestoma sicer manj živahni, toda pestrijo jih premi govor, Katarinčin odločilen boj za Pikapolončka in prenekatera pisateljeva drobna domislica. Napetost v zgodbi raste s Katarinčinimi boji za Pikapolončkovo resničnost in iz prisotnosti razbojnika Jagodina, ki se pridruži otrokoma in oblaku, toda o svojih namelih noče povedati nič določnega.

Suhodolčanov Pikapolonček je lepa knjiga za otroke in si bo med najmlajšimi šolarji gotovo pridobila navdušene bralce. Otroci imajo radi živali, cirkus, velikana in palčka; domišljijo pa jim vznemirjajo tudi razbojniki in nespretni policaji. S srečnim razpletom pisatelj še poudari veličino Katarinčinega prizadevanja, obenem pa se rahlo posmehne tudi človeškimi željam po npravnstveno nepomembnih prizadevanjih (policaj ne bo dobil medalje).

Ilustracije Lidije Osterc so dovolj razgibane, čeprav je škoda, da avtorica ni narisala tudi oživelega cirkusa. Osebe so primerno značajske označene, le policaj je premalo izrazit. Pripovedka, katere osnovni motiv je poetizacija življenja, bi po našem mnenju nujno morala imeti vsaj nekaj ilustracij v barvi (morda drugo, tretjo in peto). Lepa knjiga bi lahko zelo mnogo pridobila.

Čeprav je pripovedka o Katarinci in Pikapolončku namenjena otrokom, more tudi odraslemu bralcu povedati kakšno pomembno resnico. In morda si bo tudi kdo odraslih bralcev zaželel videti Pikapolončka.

Borut Stražar
Vzgojiteljska šola Ljubljana

JAN BAUKART, STORIJE VUJECA BALAZA NO DRUGE

Skoraj istočasno kakor je izšla temeljita in obširna razprava Rudolfa Kolariča z naslovom Prleško narečje v zborniku Svet med Muro in Dravo (Založba Obzorja, Maribor 1968), so nas presenetile Storie vujeca Balaza v prleščini, ki nekako ponazarjajo Kolaričeva izvajanja. V njih lahko praktično in iz žive govorice spoznamo to, o čemer govori Kolarič v obliki slovnice teoretično. Storie je napisal skoraj osemdesetletni in še vedno živahni Jan Baukart. Rodil se je sicer v Celju l. 1889, toda skoraj vse svoje življenje je prebil v Prlekiji, in sicer že od nežne mladosti v ljutomerski okolici in nato v Ljutomeru. Ko je končal mariborsko učiteljsko šolo, je dobil l. 1909 mesto učitelja na ljutomerski slovenski osnovni šoli in na njej je ostal kot učitelj do nastanka

Jugoslavije. Kakor hitro je po prvi svetovni vojni prenehala v Ljutomeru ponemčevalna schulvereinska nemška osnovna šola, se je v njeni zgradbi naselila nova slovenska meščanska šola in Baukart je postal njen ravnatelj. V socialistični Jugoslaviji ga je določila šolska oblast za ravnatelja ljutomerske nižje gimnazije, vodil jo je do svoje upokojitve l. 1952. Njegova hči je znana kot Prleška Micka po svojih humoreskah v prleškem narečju v mariborskem radiu.

Prlekija ni zaključena zemljepisna enota, ampak obsega področje prleškega narečja. Prleščina je ohranila mnogo starih besed in oblik ter svojevrstnih tujk in izposojenk, ki so drugod neznane. To narečje pa ni popolnoma enotno, marveč se deli v več govorov. Najbolj znan je muropoljski ali ljutomerski govor, saj imenujejo Ljutomer srce in metropolo Prlekije. V tem govoru so izšle l. 1907 Popevke Petra Skuhala, velikonedeljskega župnika iz Cvena pri Ljutomeru. Tudi večino svojih Povesti, črtic in nekaterih pesmi, ki so izšle l. 1910, je izdal v ljutomerskem govoru. Tudi Jan Baukart je izdal svoje »Storije« izključno v ljutomerskem govoru, dasi trdi na strani 303, da je zajemal besede in oblike tudi iz drugih krajev, če so po njegovem mnenju izvirne. Kakor pri svojih študijah nista upoštevala zelo značilnega malonédelskega govora niti Ramovš niti Kolarič, tako tudi ni črpal iz njega Baukart. Iz tega govora se ponorčuje, češ da sta zanj značilna stavka: *Pes je po brvi teka, pa bi me vjeda, če nebi nemški veda. Pa sem nemški veda, pa sem jemi reka: Marš!* Pravilno bi se moral glasiti prvi stavek v malonédelskem govoru: *Pes je po brvi beža, pa bi me vjedja, či nebi nemški veda.* Baukart uporablja tudi ljutomersko obliko *pesa*, dasi imajo skoraj povsod drugod v Prlekiji *psa*, in so Prleki zelo užaljeni, če se ljudje iz drugih narečij iz njih norčujejo, češ da imajo *pesa*.

Baukartove storije so prijetno in večinoma smešno branje. Z neznatno izjemo so njegovih spomini, ki jih časovno ni natančneje določil. Razdelil jih je v 27 humoresk. V njih si je privoščil vse znamenitejše osebe in posebnije Ljutomera in njegove neposredne okolice v prvi polovici našega stoletja. Kakor izgubé Nušičeve komedije pri prevajanju iz srbsčine večino svojega humorja, tako je tudi moč Baukartovih Storijs predvsem v besednih igrah in v izvirnih primerjavah prleškega narečja. Piše fonetično, vendar ni vedno dosleden: npr. *ot, fčista* (čisto), *naürok veki* (zelo velik), *že naürok čeh* (že pravi fant), *toda bres*.

Velika škoda je, da niso izšle vsaj tri Storije z diakritičnimi znamenji, s katerimi jih je v rokopisu opremil Kolarič; tedaj bi knjiga napravila veliko uslugo jezikoslovcem in bi jo mogel pravilno brati tudi tisti, ki ne pozna prleškega narečja. Če takih znamenj nima tiskarna v Murski Soboti, pa jih ima kaka druga v Sloveniji; in če bi bila ta preobložena z delom, bi se mogel zateči k Mohorjevi tiskarni v Celovec. Pisec pa mi je obljubil, da bo to pomanjkljivost odpravil v izvodu mariborske Studijske knjižnice.

Prleško besedilo večkrat loči samo naglas od enake knjižne besede s popolnoma drugačnim pomenom; npr. *bitljé* (pretep), *óprava* (vsakodnevno delo pri živini), *regúla* (globoko prekopana zemlja za novi nasad vinske trte, novi nasad trsja prva tri leta), *spótiti* se (spomniti se), *vračati* (živino spoditi z njive, travnika ali drugod iz škode), *vračiti* (zdraviti).

Za prleško narečje je značilen nosni *j*. Če ga že ni mogla izraziti tiskarna z diakritičnim znamenjem, bi bilo bolje uporabljati *nj* kot pa izpustiti *n*, četudi se ponekod nosnik v glagolniku izgublja in je obrazilo *-je* tudi tam, kjer ima knjižna slovenščina *-nj*. Tako najdemo v »Storijah« izraze *kuj* (konj), *plesaje* (ples, plesanje), *maščúvaje* (maščevanje), *blaja* (deska), *glibaja* (jurček) namesto istih izrazov z nosnim *j*.

Pisec skuša približati svoje delo tudi bralcem, ki ne poznajo prleškega narečja. Zato je Storijam dodal poglavje O nekaterih posebnostih prleščine. Ker govori o prleščini vobče in ne samo o ljutomerskem govoru, bi se moral ozirati tudi na značilnosti drugih govorov. Upamo, da bo v novi izdaji upošteval tudi nje. Na koncu knjige pojasnjuje manj znan prleški besedni zaklad na 16 straneh (Malo prleško besedišče). Tudi v njem se omenjuje predvsem na ljutomerski govor. V knjigi bi kazalo izpustiti tujke, ki so jih že izpodrinile domače besede, npr. *cajhnnati* (risati), *hebajinka* (babica), *ahitati* pasko meti = paziti) itd.

V tem besednjaku nekaterim besedam pomen ni pravilno ali natančno določen. Omeniti bi bilo treba tudi izraze, ki so v drugih govorih čisto drugačni kot v ljutomerskem, četudi se besednjak nanaša predvsem na Storijs. *Bajuliti* ne pomeni zmerjati, marveč kregati se; ta izraz se uporablja le, če govorimo o kom zaničljivo. *Bermati*, *nabermati* ne pomeni brati, nabrati, marveč prosjčiti v zaničljivem govoru. *Bellehem* ni kot v sobi za mizo, marveč božični okras od božiča do svečnice iz umetnih, doma

narejenih cvetlic in raznobarvnih trakov v kotu okrog križa, navadno tudi po stropu. *Belak* je beločnica, pa tudi jajčni beljak. *Čunta* (kost) je v nekaterih drugih prleških govorih čonta. *Cuntast* (*čontast*) košen se uporablja samo za živa bitja. Izraza *dra* (*drl*), *mra*, *vmra* (umrl) se bereta dvozložno. *Drjézgati* ni drezati, siliti, marveč moledovati, če je govor o otrocih. Razen besede *drvotan* se uporablja tudi *naton*. S klicem *düp* ali *tüp* daje voznik konjem smer na desno in obenem malo udari z vajeti, če pa potegne vajeti in zakliče *hü*, da smer na levo. Za vole in krave so izrazi za dajanje smeri pri vožnji v raznih krajih zelo različni. Tujka *durhcug* (prepih) se v večini prleških govorov nadomešča z izrazom *tü vleče*. *Frajae* (pravilno *írcanje* z nosnim *j*) ne pomenijo neke slabe gobe, ampak vse gobe, tudi nestrupene, ki jih Prleki ne uživajo. Nisem pa še slišal, da bi *írcanja* pomenila tudi ničvredno žensko.

Grdaroba se ne uporablja za garderobo, razen če ji da kdo v šali tudi tak pomen. *Grobajnski* ne pomeni surov, ampak ošaben. Nemško tujko *ajzlponar* so že davno nadomestili z železničarjem, nikdar pa ga niso nikjer imenovali *hajzponar*, kakor najdemo ta izraz v Besedišču, saj *hajzl* pomeni stranišče. *Haklih* ni izbiričen, marveč zelo občutljiv za malenkosti, zaradi katerih se rad krega. Poleg oblike *hteti* je tudi *šteti* v istem pomenu; enako ne je *hteja*, ne je *šteja*, ne je *hteo*. *Judati* ne pomeni zmerjati, ampak s kregom koga mučiti, ne da bi ta odgovarjal. *Keblača* ni glava vobče, ampak se uporablja ta izraz samo pri zaničevanju. Beseda *kirfati* (romati) se v sedanjem govoru več ne uporablja. *Klet* je v Prlekiji vedno samo shramba nad zemljo, shramba pod hišo v zemlji se imenuje *pivnica* tudi tedaj, če so v njej samo krompir, pesa in repa, ne pa sodi vina ali jabolčnika. *Klečanja* ali *ključanja* (z nosnim *j*) se najde zdaj že redko pri kmetijskih vinogradih; zgrajena je iz brun in obmetana z zmesjo ilovice in slame ter navadno nepobeljena; okna nima, navadno pa dvoje debelih vrat. Zgornja polovica zunanjih vrat je iz prekrizanih lat. Starinska ključavnica ima zelo velik ključ. V ključanji shranjujejo vino in orodje ter sode. Izrazu *morti* (mogoče) odgovarja v drugih prleških govorih *laki*, *lakič*, *leki*. Beseda *motovil* se tudi v šaljivem govoru ne uporablja za avto. Izraz *nahiš* za podstrešje mi je neznan; namesto na podstrešju pa pravijo na *hiši*. *Nemaren* ne pomeni samo neubogljiv, ampak predvsem poreden. Ljutomerskemu *nešče* odgovarja v drugih govorih *neše* (nekdo), ljutomerskemu *neštrni* pa neki. *Pacati* ne pomeni v rasol položiti, marveč imeti v rasolu. *Paj* je menda edina grška tujka v prleščini. Kakor je v grščini zvalnik, tako je tudi v prleščini ne vzklik, marveč nagovor na fanta in včasih tudi na znanega moškega, ki ga tiče. *Pakli* niso široka roka, ampak prsti na roki v zaničljivem govoru. *Parma* ni skedenj in tudi ne senik, marveč shramba za slamo poleg skednja. Nemško spakedrano *pildek* (sveta podobica) je že čisto izpodrinila slovenska podobica. *Picek* ne pomeni samo pišče, marveč tudi penis. *Prunt* pomeni svinjsko rdečico, zato je *pruntnat* isto kot zaripljen.

Pipec se v ljutomerskem govoru imenuje *sključkač*, v drugih prleških govorih pa *sključec* in ponekod *bališ*. *Tolige* in *šajtrge* niso kot samokolnica: *tolige* so samokolnica s koritom, *šajtrge* pa samokolnica za prevažanje trave (in namesto korita ima letve). *Krava vimja* ne pomeni dobi, ampak dobiva polno in veliko vime. Ljutomerskemu *vmaj* (len), *vmajüh* (lenuh) odgovarjata v drugih govorih *hmaj*, *vmajöh* in *majöh*. *Vodir* ali *vo-dér* pomeni goveji rog, v katerem ima kosec kis, da v njem moči brus za brušenje kose. *Zbincnoti* ne pomeni brcati, *zbincne* se žival, če nenadoma od strahu ali veselja poskoči. Prleške testenine niso natančno določene. *Koruznica* je iz koruznega testa, pečena na ognjišču, debela približno en centimeter. Če je testo mehkejše in se mu dodajo jajca ter se peče v namazani lončeni skledi, je to *zlévajinka*. *Krapci* so hajdinski (ajdovi) ali pšenični. Krapec je torej iz pšenične ali poparjene ajdove moke, okrogle oblike, debel približno en centimeter, namazan s sirom in smetano ali pa s sirom, smetano in naribanimi jabolki in pečen na ognjišču. *Kvasenice* (samo v množini) so iz pšeničnega kvasnega testa, debele okrog dva do tri centimetre in enako namazane kot krapec ter pečene na ognjišču. *Presmec* pomeni butaro, ki se nese na cvetno nedeljo k blagoslovu, pa tudi kruh, ki se nese za veliko noč k blagoslovu, sploh vsa jedila, ki se nesejo tedaj k blagoslovu. *Znevidi se mi* ne pomeni nekaj zasovražim, marveč nekaj mi nenadoma več ne ugaja. *Zoliti* ne pomeni samo nepremično gledati, marveč tudi glasno kričati, glasno jokati. *Zlérbati* ne pomeni vztrajno piti, ampak pohlepno piti. *Zvale* niso samo vnetje ustnih koticov, ampak tudi železni del uzde, ki se daje konju v gobec.

Te opombe pa nikakor ne morejo zmanjšati pomena Baukartovega hvalevrednega in potrebnega dela. Želeti je le, da bi jih upošteval v drugi izdaji in da bi čim prej obdelati tudi nekatera druga slovenska narečja vsaj tako dobro, kot sta prleško Kolarič in Jan Baukart.

Jan Sedivý
Maribor